

Самотуга А. В.

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри загальноправових дисциплін
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ*

КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВИЙ ІНСТИТУТ ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ В УКРАЇНІ ТА СУЧАСНІ ВИКЛИКИ Й ЗАГРОЗИ НАЦІОНАЛЬНІЙ БЕЗПЕЦІ

Основний Закон України визначає однією із засад конституційного ладу держави те, що Суспільне життя в Україні ґрунтується на засадах політичної, економічної та ідеологічної багатоманітності. Жодна ідеологія не може визнаватися державою як обов'язкова. Цензура заборонена. Держава гарантує свободу політичної діяльності, не забороненої Конституцією і законами України. Громадяни України мають право на свободу об'єднання у політичні партії та громадські організації для здійснення і захисту своїх прав і свобод та задоволення політичних, економічних, соціальних, культурних та інших інтересів, за винятком обмежень, встановлених законом в інтересах національної безпеки та громадського порядку, охорони здоров'я населення або захисту прав і свобод інших людей. Політичні партії в Україні сприяють формуванню і вираженню політичної волі громадян, беруть участь у виборах. Членами політичних партій можуть бути лише громадяни України. Обмеження щодо членства у політичних партіях встановлюються виключно цією Конституцією і законами України. Ніхто не може бути примушений до вступу в будь-яке об'єднання громадян чи обмежений у правах за належність чи неналежність до політичних партій або громадських організацій [1].

Також конституція України і профільний Закон України «Про політичні партії» визначають певні гарантії, запобіжні заходи, завдяки яким унеможливується деструктивний вплив деяких політичних партій на основи конституційного ладу та національної безпеки держави. Утворення і діяльність політичних партій забороняється, якщо їх програмні цілі або дії спрямовані на: 1) ліквідацію незалежності України; 2) зміну конституційного ладу насильницьким шляхом; 3) порушення суверенітету і територіальної цілісності України; 4) підлив безпеки держави; 5) незаконне захоплення державної влади; 6) пропаганду війни, насильства, розпалювання міжетнічної, расової чи релігійної ворожнечі; 7) посягання на права і свободи людини; 8) посягання на здоров'я населення; 9) пропаганду комуністичного та/або націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів та їх символіки.

З початком повномасштабної війни росії проти України цей перелік було доповнено законодавцем відповідними положеннями, а саме:

9¹) пропаганду російського нацистського тоталітарного режиму, збройної агресії російської федерації як держави-терориста проти України, символіки воєнного вторгнення російського нацистського тоталітарного режиму в Україну;

10) виправдовування, визнання правомірною, заперечення збройної агресії проти України, у тому числі шляхом представлення збройної агресії російської федерації та/або республіки білорусь проти України як внутрішнього конфлікту, громадянського конфлікту, громадянської війни, заперечення тимчасової окупації частини території України;

11) глорифікацію, виправдання дій та/або бездіяльності осіб, які здійснювали або здійснюють збройну агресію проти України, представників збройних формувань рф, незаконних збройних формувань, банд, найманців, створених та/або підпорядкованих, та/або керованих, та/або фінансованих рф, а також представників окупаційної адміністрації Російської Федерації, яку складають її державні органи та інші структури, функціонально відповідальні за управління тимчасово окупованими територіями України, та представників підконтрольних рф самопроголошених органів, які узурпували виконання владних функцій на тимчасово окупованих територіях України, у тому числі шляхом їх визначення як "повстанці", "ополченці", "ввічливі люди" тощо" [2].

19 березня 2022 Президент України увів у дію рішення РНБО України, яким призупинено на період дії воєнного стану будь-яку діяльність в Україні політичних партій "Опозиційна платформа – за життя", "Партія Шарія", "Держава", "Ліва Опозиція", "Прогресивна соціалістична партія України", "Союз лівих сил", "Соціалістична партія України", "Соціалісти", "Опозиційний блок", "Наші" та "Блок Володимира Сальдо" [3].

На сьогодні судом заборонено діяльність 12-и політичних партій. Жодна з них поки що рішення суду не оскаржила. Але це вже, на жаль, постфактум, з огляду на нинішню війну.

Гостроту порушеного питання у світлі національної безпеки варто проілюструвати на прикладі АРК, яка з 1991 р. – проголошення незалежності України фактично кишла проросійськими громадськими організаціями. Адже росія розглядала Крим як свого роду полігон для економічного, ідеологічного та політичного поглинання України.

Чому ж був втрачений Крим Україною у 2014 р.?

Однією з причин називаю те, що деякі із проросійських партій користувалися там широкою підтримкою місцевих мешканців, інші, навпаки, були малочисельними, але основне завдання їх, наприклад просування пропаганди через афілійовані ЗМІ та поширення друкованої продукції.

Журналіст Українського тижня, кримчанин, доцент Києво-Могилянської академії І. Лосєв опублікував у газеті «Дзеркало тижня» разючі факти про севастопольську періодику: «На 378 тис. жителів Севастополя видається десять патологічно агресивних антиукраїнських газет: “Русский

Севастополь”, “Российская община Севастополя”, “Русский выбор”, “Русский блок”, “Севастопольская правда”, “Колесо”, “Последний бастион”, “Территория М”, “Черноморец”, “Русичи”. Що об’єднує ці газети? Як правило, вони дуже добрі в поліграфічному виконанні, достатньою мірою дорогі. Але частина їх накладу поширюється безплатно, по суті справи, це вже агітаційно-пропагандистський матеріал типу листівок. І справді, ходяки поширюють ці газети в держустановах, роздають у районних адміністраціях. Кожна газета має наклад у середньому п’ять тисяч примірників, відповідно разом п’ятдесят тисяч... Це тільки севастопольська преса, в Криму є ще купа аналогічних газет типу “Русский Крым”, “Крымская правда”, “Крымское время”. Всі севастопольські газети друкуються в типографії Чорноморського флоту Російської Федерації. Причому цілком незрозуміло, чи платять за це гроші, чи це спонсорська допомога всій цій публіці від Росії».

Задовго до березневих виборів 2006 р. ці газети розгорнули колосальну пропагандистську кампанію, спрямовану на те, щоб до органів влади потрапили тільки проросійські налаштовані сили. Наприклад, газета «Российская община Севастополя» (2005, № 9) вийшла з такою передовицею: «6 июня российская община Севастополя по традиции отметила День русской культуры. У памятника великому российскому поэту А. С. Пушкину собрались те севастопольцы, которые считают Россию не соседним государством, а своей Родиной. Да, сейчас мы разделены границей, но верим, что пройдет время, и разделенный русский народ снова воссоединится в единой великой державе». А газета «Русский Севастополь» у лютому 2006 р. опублікувала статтю Є. Морозова «Анексованный Крым», в якій усі історичні факти стояли догори дригом: «С июня 1992 года в Севастополе началась ползучая украинская экспансия при полном попустительстве российских правящих кругов. Установление Украиной своего правления над Крымом и Севастополем является откровенной аннексией. Россия в связи с волеизъявлением Крыма обязана осуществить восстановление своего суверенитета на данных территориях».

Чи можна було притягнути до кримінальної відповідальності людей, які дозволяли собі поширювати на території суверенної України такі висловлювання і заяви? Зацікавившись діяльністю згадуваної вище громадської організації «Севастополь – Крым – Россия», журналіст Мустафа Найєм запитав у голови СБУ Валентина Наливайченка: що воно таке? Той відповів: організація налічує 12 зареєстрованих членів, а піарять її всі ЗМІ за гроші від будівельних об’єктів Чорноморського флоту РФ. Коли діяльність члена цієї організації і лідера російської громади Євпаторії 68-річного Семена Ключева цілком вклалася в рамки 110-ї статті Кримінального кодексу (посягання на територіальну цілісність України), його притягнули до судової відповідальності. Судова тяганина закінчилася в грудні 2009 р. вироком Апеляційного суду АРК: чотири роки позбавлення волі з випробувальним терміном два роки. Виступаючи перед журналістами після оголошення

вироку, Ключев заявив: «Українська влада знищує у Криму російську мову, російську культуру російський народ. Дивитися на це далі, не чинячи спротиву, неможливо». Його адвокат повідомив, що рішення суду буде оскаржене у Верховному Суді України, а за необхідності - у Європейському суді. Правила демократії, вироблені в цивілізованих країнах, оберталися свавіллям у викривленій пострадянській дійсності [4, с. 389].

Більше того, такі демократичні засоби здійснення державної влади, як діяльність політичних партій, інколи можуть поставити під загрозу і демократію, і саму державність України, так само як псевдо-референдуми та псевдо-вибори на окупованих територіях.

1. Конституція України : прийнята на 5-й сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.

2. Про політичні партії : Закон України від 05.04.2001. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 2001, № 23, ст.118.

3. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 18 березня 2022 року "Щодо призупинення діяльності окремих політичних партій": Указ Президента України від 19.03.2022. URL : <https://www.rnbo.gov.ua/ua/Ukazy/5296.html>.

4. Кульчицький С., Якубова Л. Кримський вузол. Вид. 2-е. Київ : ТОВ Видавництво «КЛЮ», 2019. 496 с.

Смірнова І. О.

*викладач кафедри теорії та історії держави і права
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ*

ЛЮДСЬКА ГІДНІСТЬ І ПРАВА ЛЮДИНИ ЯК НАЙВАЖЛИВІШІ СОЦІАЛЬНО-ПРАВОВІ ЦІННОСТІ

Права і свободи людини – це найвища суспільна цінність. Їх має кожна людина у світі, незалежно від її національності, професії, кольору шкіри, віросповідання, гендеру чи орієнтації. Такі принципи закріплено у Загальній декларації прав людини [2].

В основі всіх прав людини лежать дві цінності: гідність, рівність.

Перш за все право на повагу людської гідності передбачене у Загальній декларації прав людини: «Усі люди народжуються вільними і рівними в своїй гідності і правах. Вони наділені розумом і совістю і повинні вчиняти по відношенню один до одного у дусі братства» (ст.1);

- «Ніхто не повинен піддаватися катуванням, чи жорстоким, нелюдським або принижуючим його гідність, поведженням та покаранням» (ст. 5) [2].

Міжнародні угоди, регіональні та національних конституції та закони розвинули Декларацію і уточнили її зміст, одна з яких – Міжнародний пакт